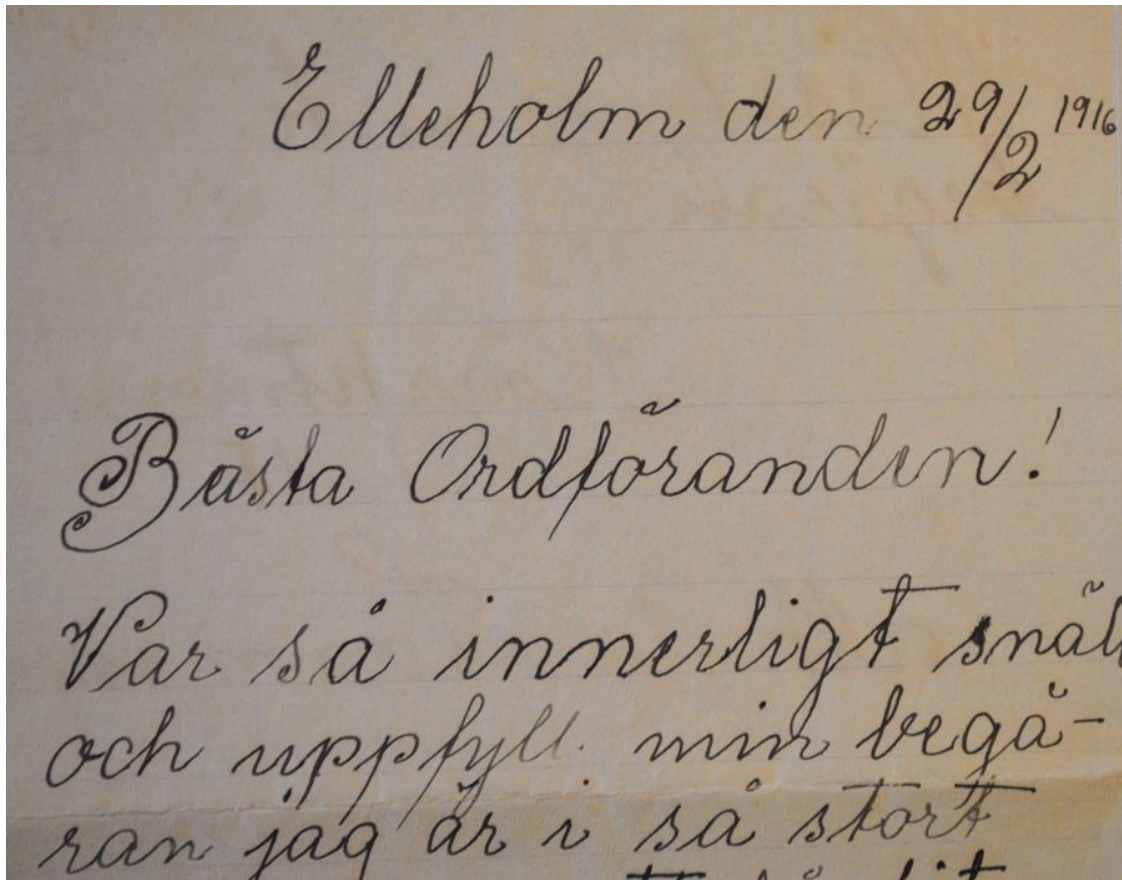

Gripande brev till fattigvården

Elleholm den 29/2 1916

Bästa Ordföranden!

Var så innerligt snäll
och uppfyll min begä-
ran jag är i så stort

Inledningen till brevet i vilket Maria ber om ekonomisk hjälp till sin överlevnad. Ett nödrop som troligen förblev obesvarat. Brevet är daterat den 29 februari 1916.

Skrämmande i all sin enkelhet och nakna realism, är ett brev daterat i februari 1916 och adresserat till kommunalnämndsordföranden i Elleholm, och tillika den man som ansvarade för socknens fattigkassa.

Brevskrivaren, en åttioårig kvinna, tar nu för första gången i sitt liv kontakt med fattigvården: "Var så innerligt snäll och uppfyll min begäran jag är i så stort behov om att få lite utav fattigkassan jag har aldrig bedit om något förr men nu är jag så värkbruten jag kan inte gå, jag har inte varit ute under bar himmel på 13 veckor".

Så inleder Maria Svensson (1836–1925) eller namnet Maria Tomasson som hennes brev är undertecknat med. Ett brev skrivet med stor och tydlig stil, där och ber om lite pengar till mat och till att betala den ved som hon köpt på avbetalning. Vintern 1916 var sträng och: "jag har köpt en famn ved som kostade 14 kronor och jag hade intet att betala den med jag hade 4 kr. Som jag skulle haft till mat men de fingo jag lämna i handpengar annars hade jag inte fått veden".

Av dessa rader framgår tydligt att de fyra kronor hon skulle använda till att köpa mat i stället gått till avbetalning på en famn ved. I valet mellan att svälta eller att frysa så valde Maria Thomasson att svälta. Hennes värkbrutna kropp behövde värme bättre än mat så därför tvingades hon offra sina sista kronor till den bonde som sålde veden.

Tog studenten

Den brevskrivande kvinnan föds som Maria Samuelsdotter i Ämneboda, Asarums socken den 23 april 1836. Hennes föräldrar var Samuel Eriksson (26-11-1807) Söregårds Backstuga i Almundsryds socken och Agnes Håkansdotter (9-10-1808) Pigeboda (dagens Pieboda) i Asarums socken.

År 1852 flyttar Maria Samuelsdotter från föräldrahemmet till Askaremåla och en tjänst som piga i Tockarp. De närmaste åren tog hon tjänst som piga i bland annat Långehäll och Åryd innan hon i oktober 1857 flyttar till torparen och änklingen Thomas Svensson på Elleholm nummer 13.

Bondsonen Thomas Svensson föds den 17 juni 1823 i Stilleryd. Efter faderns död 1843 stannar sonen Thomas kvar på gården som han så småningom övertar. Några år efter faderns död städslar han pigan Karna Jonasdotter från Elleholm.

Husbonden och pigan blir så småningom ett par och efter giftermålet lämnar Thomas fädernegården och flyttar med

hustru och deras nyfödde son Sven Johan till Dala där fadern får en tjänst som dräng.

Efter några år flyttar paret ånyo, den här gången till Stilleryd, för att senare slå sig ner på nummer 179 i Karlshamn. Thomas skriver sig nu som arbetskarl.

Sedan familjen bosatt sig i Karlshamn fick Thomas anställning som timmerman, troligen på stadens skeppsvarv. När paret några år senare lämnar Karlshamn står Thomas nämligen antecknad i kyrkobokföringen som varvstimmerman. Främsta anledningen till att han med sin familj flyttar från Karlshamn är att han avskedats från arbetet som varvstimmerman. Mycket talar för att han avskedats från varvet sedan han 1852 dömts för snatteri.

I augusti 1853 föds Thomas och Karnas andra barn, en pojke som vid dopet får namnet Carl August. Som vuxen kom han att bosätta sig i Vinslövs församling i Skåne. Tre år efter sonens födelse dör Thomas hustru Karna Jonasdotter. Kvar blir Thomas, nu ensam med sina två små söner.

Han upptäcker snart att där behövs en kvinna till att sköta hemmet och ta hand om de två barnen. Pigan som han anställer är den 13 år yngre Maria Samuelsdotter som nu flyttar från föräldrahemmet i Askaremåla till torpet i Elleholm. För Maria blev tiden som anställd piga ganska kortvarig för två månader efter ankomsten till Elleholm – dagen före nyårsaftonen 1857 – gifter sig Thomas Svensson och Maria Samuelsdotter. För nyfikna bybor blev det till att räkna på fingrarna för knappt sex månader efter bröllopet föder Maria parets första barn, en pojke som döps till Theodor.

Ihjälsparkad

För Maria och hennes man Thomas börjar nu olyckorna komma slag i slag. Mindre än ett halvår efter att sonen Theodor föddes råkar äldste sonen, Sven Johan, ut för en olycka och skadas så svårt att han omedelbart avlider.

Enligt en anteckning i kyrkoboken blev pojken "ihjälslagen af en häst". Olyckan inträffade den 30 november 1858, mindre än två veckor innan pojken skulle fylla 12 år.

Några år efter olyckan lämnar paret lämnar Elleholm och flyttar till ett mindre torp i Mörrums socken. Här föds parets andra barn, även detta en pojke som får namnet Sven Adolf. Tidigt visade det sig att pojken var ovanligt begåvad och tack vare stora uppoffringar från föräldrarna fick sonen läsa vidare och avlade, 19 år gammal, studentexamen. Något som vid den här tiden var mycket ovanligt för en fattig torparpojke. Glädjen över pojkens studieresultat och fina examen blev inte långvarig. Pojken var redan märkt av lungsot och bara några veckor efter examen fick Maria och hennes man Thomas Svensson (1823–1898) följa sin son till graven.

Men katastroferna är inte över. Den 21 mars 1874 skrivs Theodor in vid Karlshamns sjömanshus och samma dag mönstrar han ut som jungman på slupen Martinus. Fraktfartyget var destinerat till Köpenhamn men Theodors tid ombord i Martinus blev kortvarig. Mindre än två månader senare mönstrar han av i Karlshamn och enligt sjömanshusets noteringar så sker avmönstringen på grund av sjukdom. Året därpå, den 18 februari 1875, gör Theodor ett nytt försök då han mönstrar ombord i ångfartyget Karlshamn på resa till Reval. Än en gång blir tiden som sjöman kortvarig och när ångaren åter angör Karlshamn i juni månad 1875 noterar ombudsmannen vid stadens sjömanshus att Theodor Thomasson är "avmönstrad för sjukdom". Vilken sjukdom som vi två tillfällen tvingat Theodor av lämna sjömansyrket är inte antecknat i rullorna.

Theodor återvänder nu till föräldrahemmet i Mörrum men mindre än ett år efter hemkomsten är han död. I församlingens död- och begravningsbok har prästen kortfattat antecknat att Theodor Thomasson omkommit genom "drunkning", endast 17 år gammal.

Maria och Thomas Svensson lämnar nu Mörrum och flyttar tillbaka till Elleholm där de bosätter sig på nummer 19.

Tio år har gått sedan den studiebegåvade Sven Adolf ryckts bort och nu är det fadern Thomas Svenssons tur. Efter en kort tids sjukdom avlider han i "kräftan", dåtidens benämning på cancer.

Laxförsäljningen blev nu Marias enda försörjningsmöjlighet.

Fiskförsäljare

Sonen Carl August var sedan länge utflugen och bosatt Vinslöv. Maria Samuelsdotter eller Thomasson som hon också kallades, är nu änka och har att ensam klara sin försörjning. Sin huvudsakliga inkomstkälla fick hon av sin fiskförsäljning, med specialinriktning på lax och hon fick därför aldrig heta något annat än "Laxa-Marian". På sin tid talades det allmänt om Marias många och långa vandringar med sin laxakärra. Försäljningsturer som många gånger sträckte sig ända ner till Trolle-Ljungby. Hela vägen gick hon till fots och drog sin fullastade kärra efter sig.

Så länge hon orkade drog hon ut på vägarna med sin kärra fullastad med lax. En fisk som vid den här tiden fångades i stora mängder både i Mörrumsån och i havet utanför åmynningen i Elleholm. Maria fiskade inte själv utan köpte fisken av de bönder i socknen som ägde rätten till laxfisket i ån och ute i havet.

Under dessa år lyckades hon också spara lite pengar. Något som hon också berättar om i sitt brev: "Jag hade lite på banken men det har jag tagit upp av. Jag trodde att jag skulle fått haft

det till min begravning, ty mina släktingar äro fattiga de hava intet och hjälpa mig med så att de skulle slippa och bedja kommunen om något då".

Värkbruten

Säkerligen tvekade hon länge innan hon skrev detta brev. Att behöva vända sig till fattigvården och be om hjälp var för de allra flesta något så förnedrande att man hellre frös och svalt än bad om hjälp. Lagen om allmän folkpension tillkom redan 1913 men den här utslitna kvinnan hade tydligen aldrig fått del av denna rättighet: "Folket här omkring trodde jag kunde få lite pennition, men jag har inte hört av något".

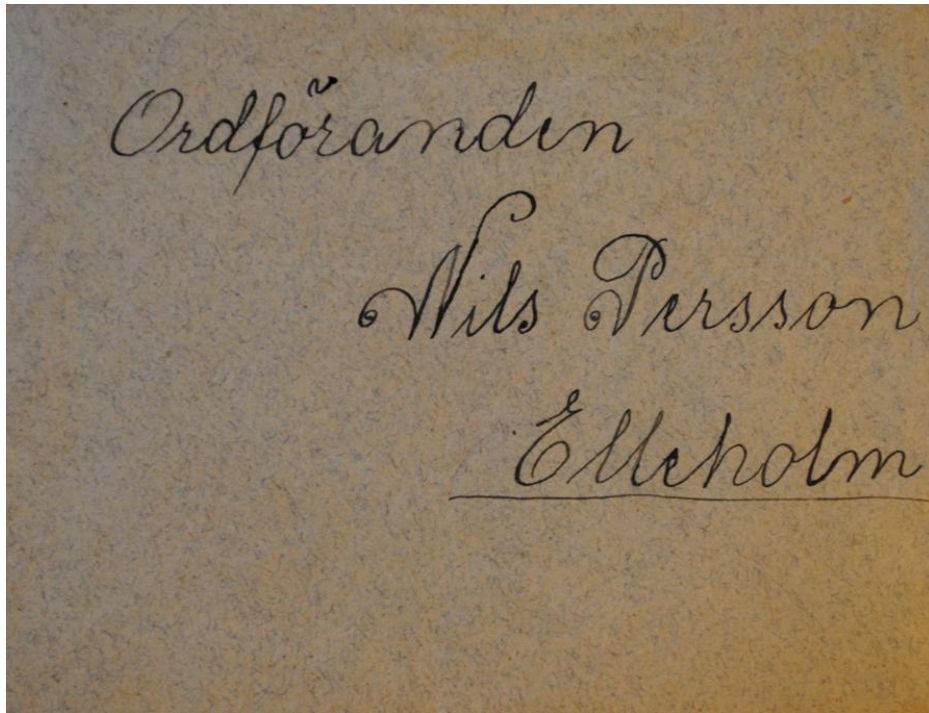
Den hjälpsökande gamla kvinnan antyder också att om hon inte var berättigad till någon folkpension så kanske hon kunde få del av fattigmedel som samlats in i socknen med hjälp av bland annat kyrkans fattigbössa. I brevet skriver hon: "Jag har inte fått något utav det de hava offrat eller sjängt till Elleholms fattiga", varpå hon fortsätter "I nästa månad fyller jag 80 år. Jag har arbetat hårt till dess jag var 70 jag har varit liggande i många vintrar av värk". Maria berättar också att hon på grund av sin utslitna och värkbrutna kropp, har svårt att klara sig själv men "att Johanna Persson har varit o sett om mig i vinter".

Då Maria Thomasson var helt utan pengar hade hon inte råd att köpa något frimärke till sitt brev utan har tydligen bett någon bekant att göra tjänst som "brevbärare". Troligen är det därför som brevet är adresserat enbart med orden "Ordförande Nils Persson Elleholm".

Eftersom brevet tydligen skulle överlämnas personligen så behövdes ingen närmare adress.

Alla i byn viste vem som avsågs med titeln "ordförande" och alla kände Nils Persson och viste att det var han som i mångt och mycket ansvarade för sockenbornas väl och ve. Inga

kommunala beslut fattades utan att "ordföranden" på ett eller annat sätt varit delaktig.

Ordföranden
Nils Persson
Elleholm

Brevet till fattigvårdsstyrelsens ordförande var ofrankerat och har troligen överlämnats personligen till Nils Persson

Mannen som Marias brev var adresserat till och som fått den pampiga titeln "Ordföranden" var laxhandlaren Nils Persson. En man som i många år styrde och ställde som något av en kung i den lilla socknen. Ett styre som förvisso var både på gott och ont. Kanske mest på ont, i varje fall då det handlade om svaga och utsatta sockenbor som exempelvis Maria Thomasson. Vem vet, kanske Maria under sin tid som kringvandrande fiskförsäljare också brukade köpa lax av den man som hon så värdsamt kallade för "Ordförande" och som hon nu bad om pengar till lite mat?

Tro nu bara inte att "ordföranden" i Elleholm var okänsligare än många andra på liknande poster och i andra socknar. Då som nu skulle fattigvården belasta socknens utgiftskonto så lite som möjligt och kunde man på något sätt säga nej till en bön om hjälp så gjorde man det även om den hjälpsökandes svåra situation helt säkert skulle förvärras än mer.

En socken som Elleholm förfogade knappast över någon överdrivet stor budget så det gällde att spara och till de områden som var lättast att skära ner på var nog tyvärr fattigvården. En sådan åtgärd skulle ändå bara drabba de svagaste i samhället och bedömdes därför som politiskt "ofarlig".

Ingen hjälp

Brevet från Maria till "Bäste Ordföranden" återfanns många år senare i Nils Perssons privata handlingar och inget tyder på att Marias bön om hjälp någonsin kom till fattigvårdens kännedom. Marias brev kom aldrig längre än till Nils Perssons privata arkiv. Frågan är om brevskriverskan över huvudtaget fick något svar på sin begäran om hjälp. Kanske ansåg "ordföranden" att han själv kunde avgöra Marias hjälpbehov och att det därför var onödigt att blanda in fattigvårdsstyrelsen.

Vid en genomgång av socknens olika protokoll, och som nu finns bevarade i Karlshamns kommunarkiv, har det inte gått att finna några som helt noteringar om att Marias brev varit uppe till behandling. Mycket talar således för att Nils Persson helt enkelt behållit brevet från Maria utan att sedan föra frågan vidare till någon av de nämnder som skulle kunnat hjälpa henne.

När brevet återfanns på 1960-talet var det fortfarande igenklistrat, något som dock inte behöver innebära att Nils Persson inte tagit del av innehållet. Men visst; tanken svindlar. Kan det vara så att "ordföranden" helt enkelt struntade i att läsa brevet från Maria och därför lät det förbli oöppnat? Låt oss hoppas att det inte var på det viset. Låt oss i stället tro att Maria låtit bli att klistra igen sitt brev eftersom det ändå inte skulle sändas med posten.

Brevet, som hon skickade med bud, var därför onödigt att försegla. När brevet sedan under många år förvarats i ett oeldat och fuktigt rum kan kuvertflikarna ha klibbat samman så att det såg öppnat ut när det återfanns, nästan femtio år efter att det skrevs.

Huruvida Maria Thomasson fick något svar på sin bön om hjälp, vet vi inte med säkerhet. Det troliga är nog att "ordföranden" förhållit sig kallsinnig till Marias begäran. I varje fall den gången. Det finns i varje fall inga bevarade protokoll som talar om motsatsen. Maria lyckas på något sätt klara sig över både den svåra vintern 1916 och ytterligare många vintrar. Trots att Maria i sitt brev skriver: "jag tror att jag snart får nedlägga min hydda", skulle det dröja till 1925 innan hon fick sluta sitt strävsamma liv. En kvinna som fått sin beskärda del av livets hårda och brutala verklighet.

JANNE CHARLESEN

Den enda kända bilden av Maria "Thomsan" Svensson är detta något oskarpa fotografi som tillhört Astrid Sjöholm på Elleholm, dotter till "ordföranden" Nils Persson.

Under den aktuella tidsperioden har ingen Maria Thomasson gått att återfinna bland de boende i Elleholms socken. Däremot en Maria Svensson som i allt stämmer överens med brevskrivarens levnadsöde. En Maria Svensson som bland byborna allmänt gick under namnet Thomasson eller "Thomsan" efter hennes man Thomas Svensson. Maria och Thomas gemensamma barn bar alla efternamnet Thomasson på samma sätt som barnen i mannens första äktenskap. Så för de flesta byborna var det naturligt att också hustrun Maria var en Thomasson. Det råder därför knappast någon tvëkan om att brevets Maria Thomasson också är verklighetens Maria Svensson, även kallad "Laxa Maria". När Maria dör i augusti 1925 vid 89 års ålder anmärker prästen i dödboken, "senior ecclesie", församlingens äldsta.

I det här huset på västra Elleholm bodde "Thomsan" fram till 1921 då hon flyttade till Elleholms fattigstuga.

Fattigstugan i Elleholm. Bild från söder strax innan rivningen 1965.

Foto: Janne Charlesen